

УДК 821.16.2

THE IMAGE OF MARUSIA CHURAI AS A SYMBOL OF NATIONAL SPIRIT AND RESILIENCE

ОБРАЗ МАРУСИ ЧУРАЙ ЯК СИМВОЛУ НАЦІОНАЛЬНОГО ДУХУ ТА СТІЙКОСТІ

Honcharuk V. A. / Гончарук В. А.*PhD in Pedagogy Associate Professor / к. п. н., доц.**ORCID: 0000-0002-7323-0590***Murashevskaya N. O. / Мурашевська Н. О.***Student / студ.**Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,**м. Умань, вул. Садова, 2, 20300**<https://orcid.org/0000-0002-7323-0590>*

Анотація. У статті розкрито образ Марусі Чурай за романом у віршах Ліни Костенко, яку вважають символом українського національного духу, незнищенності української нації. Досліджено, що поетеса створила героїню, яка постає уособленням незламності, творчого генія та високої моральності нації. Через особисту долю, трагедію кохання та зради Марусі Чурай, суду над нею і створених нею пісень відображається трагедія всього українського народу, яка виникла між прагненням волі та внутрішніми чварами. Маруся Чурай виступає як моральний камертон, чий принципи та відданість ідеалам протиставляються зраді та байдужості, що робить її образ-символ «образом-епохою» та «образом-вірою».

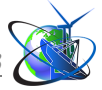
Ключові слова: образ Марусі Чурай, Ліна Костенко, символ національного духу, національна стійкість.

Вступ.

Ліна Костенко – це не просто видатна українська поетеса, а й ключова постать національного відродження, чия творчість та громадянська позиція нерозривно пов'язані з найважливішими суспільно-політичними та культурними процесами в Україні ХХ – початку ХХІ століття. Її життя і творчість є унікальним свідченням боротьби за збереження національної ідентичності в умовах тоталітарного режиму та становлення незалежної держави.

Особливе місце в концепції пам'яті Ліни Костенко посідають історичні постаті, які уособлюють силу духу, стійкість та боротьбу за національну ідею. Вона не просто згадує їх, а вдихає в них нове життя, роблячи їх частиною сучасної пам'яті.

У романі у віршах «Маруся Чурай» головна героїня є не лише реальною, а й міфологізованою постаттю, яка втілює талант, любов, зраду та трагедію

українського народу. Через долю Марусі Л. Костенко осмислює складні питання вибору, зради, справедливості, ролі митця в історії. «Це ж Маруся Чурай... Це ж голос, що з-під віків до нас долетів...» [5], – Маруся стає символом незнищенності українського духу, сприймається не лише як окремих персонаж, а як уособлення «пом'яті роду», що продовжує жити крізь століття.

Проблема поетичного доробку Ліни Костенко перебуває у центрі дослідницьких інтересів тривалий час. З-поміж теоретичних праць варто відзначити дослідження В'ячеслава Брюховецького «Ліна Костенко: Нарис творчості» [1]. Вартий уваги навчальний посібник для широкого кола читачів, зокрема, учнів та вчителів «Історичний роман Ліни Костенко «Маруся Чурай»: шкільна версія аналізу» Григорія Клочака [2]. По-новому проаналізовано творчість поетеси у дисертаційному дослідженні Руслани Мариняк «Історіософія поезії Ліни Костенко» [3].

Мета статті – дослідити образ Марусі Чурай (за Ліною Костенко), що уособлює ідею відродження нації, є символом національного духу та стійкості.

Основний текст.

У романі у віршах «Маруся Чурай» [4] Ліни Костенко змальовано трагічну долю славетної народної співачки, життєвий шлях якої тісно пов'язаний із всенародною трагедією – кривавою битвою уярмленого народу проти поневолювачів. У центрі роману – образ легендарної поетеси й піснетворки Марусі Чурай [4], якій приписують авторство багатьох пісень, що давно стали народними. Варто відзначити, що й сьогодні достеменно невідомо, чи Маруся Чурай – це витвір народної фантазії, чи реальна історична особа, оскільки відповідних архівних документів не знайдено. Мелодійність її пісень переконує, що ця дівчина була надзвичайно обдарованою, а відома оповідь отруєння коханого свідчить про її сильний характер і палкі почуття. Ліна Костенко дала нове життя цьому легендарному образу.

У романі Ліна Костенко занурюється в одну з найдраматичніших сторінок української історії – період Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького та пов'язані з нею внутрішні чвари. Трагізм минулого тут

розкривається через долю головної героїні Марусі – талановитої народної співачки, яка стає жертвою не лише особистої зради (Гриць Бобренко), а й ширшої суспільної байдужості, лицемірства та нездатності суспільства оцінити справжні моральні цінності. Її особиста трагедія кохання, суду та загрози страти відображає трагедію всього народу, розірваного між боротьбою за волю та внутрішніми чварами. Біль Марусі, її страждання, пісні, що «спалюють» душу, стають символом національного болю. Однак саме цей біль, ця пам'ять про несправедливість, про загублені таланти, про помилки минулого (зрада Мазепиної ідеї, внутрішній розбрат козацької старшини) і є тим імпульсом, адже Л. Костенко показує, що без усвідомлення цих глибинних ран неможливе справжнє відродження. Приклад Марусі, яка, незважаючи на особисту трагедію, залишає після себе безсмертні пісні (тобто культурну спадщину), підкреслює ідею, що навіть через найбільший біль можна відродити дух: «...Вона піснями виспівала душу. // Вона пісні ці залишає нам. // Її пісні – як перло багатоцінне, // Як дивен скарб серед земних щедрот» [5].

Л. Костенко у романі «Маруся Чурай» відступає від звичного для української літератури XVIII–XX ст. створення дівочого образу, основу якого становили такі риси, як врода та слухняність, скромність, шанобливе ставлення до батьків, старших. Героїня роману Л. Костенко – дівчина, характеристика якої не обмежується тільки зовнішньою красою, вона у творі виступає обдарованою поетесою й співачкою, патріоткою, цікавиться військовими подіями, співчуває козакам. Окрім того, авторка подає широку панораму життя в Гетьманщині, поєднує національний колорит з об'єктивною історією.

Маруся Чурай у Л. Костенко – це не просто талановита дівчина, а уособлення найглибинніших якостей української душі, її здатності до творення, страждання, вірності та непереможності. В історичному романі вона постає важливою, персоніфікованою постаттю в історії України. «Образ-символ, образ-епоха, образ-історія, образ-віра, – здається, що навіть такі потужні семантичні тандеми не спроможні відтворити глибинне смислове, символічне, ідейне наповнення художнього образу дівчини з Полтави» [6, с. 80].

Насамперед, Маруся Чурай символізує творчий геній нації. Її пісні, що «спалюють» душу, «не дають загинути» і «бережуть народ», є квінтесенцією народного мистецтва. Вони – це не просто слова і мелодії, а жива історія, пам'ять, моральний кодекс, що передається з покоління в покоління.

У часи, коли нація втрачає свою державність, саме пісня, поезія, культура стають тим стрижнем, що утримує її від розпаду: «Пісня Чураївни у романі – не просто пісня. Це – голос духу всього українського народу, відображення його історичних настроїв у пісенному супроводі» [7, с. 211]. «Постать Марусі Чурай в інтерпретації Ліни Костенко – це одухотворена історія України, відтворена і зафіксована пісennими вустами жінки. Це наша героїчна минувшина, наш історичний досвід» [7, с. 211].

Маруся Чурай – дівчина з природженим геніальним мистецьким хистом. Вона має загострену здатність емоційно осягати світ з його красою й потворністю, болем й радощами [8].

Кохання, що спалахнуло в серці, співзвучне висоті її душевних прагнень, що знайшли свій вираз у пісні: «Любилися ми, не крилися. У мене // душа, було, піснями аж бринить. // У цій любові щось було священне, // таке, чого не можна осквернить.» [5].

Найкращі духовні поривання Марусі успадковані нею від її батьків, яких доля звела разом за те, «що мали незглибимі душі» [5]. В ній продовжується поєднання їхніх душ, і з неабиякою силою розцвітає її кохання, збагачене на генетичному рівні. У Марусі особливе ставлення до кохання, його вона осмислює як справжню духовну цінність: «Я – навіжена. Я – дитя любові. // Мені без неї білий світ глевкий», «Моя любов сягала неба, // а Гриць ходив ногами по землі» [5].

«Ця дівчина не просто так, Маруся. Це – голос наш. Це – пісня. Це – душа.», «Вона ж була як голос України, / що клекотів у наших корогвах!» [5] – ці рядки Ліни Костенко прямо вказують на символічне значення Марусі як втілення невмирущого українського духу, його здатності до самовираження навіть у найтяжчих умовах. Її пісні є доказом життя, свідченням існування народу, який,

попри всі випробування, продовжує творити красу.

Маруся також є символом національної стійкості та незламності перед обличчям несправедливості, зради та особистої трагедії. Її суд, де вона звинувачується у вбивстві Гриця, стає метафорою суду історії над українським народом. Зрада Гриця, його нездатність відповідати за своє кохання, символізує ширшу проблему – зраду національних ідеалів, егоїзм та дріб'язковість, що роз'їдають суспільство зсередини.

Проте, незважаючи на жорстокість світу, нерозуміння з боку громади, на межі смерті Маруся зберігає свою внутрішню чистоту, гідність та вірність власним переконанням. Її відмова від боротьби за життя (коли вона не розкриває всіх подробиць, які могли б її виправдати) є не слабкістю, а, навпаки, проявом величезної внутрішньої сили, готовності взяти на себе тягар долі. Вона обирає правду і власну гідність понад зовнішнє спасіння, що є типовою рисою сильних духом українців, які обирали смерть, але не зраду.

В особистих діяннях Марусі – негативне (отруєння Гриця) і позитивне (кохання до нього), в справах політичних – однозначний позитив, причому духовний: «Коли в похід виходила батава, – // її піснями плакала Полтава. // Що нам було потрібно на війні? // Шаблі, знамена і її пісні.» [5].

Підсумок та висновки.

Таким чином, Маруся Чурай виступає як моральний камертон нації. Її принципи, відданість високим ідеалам, здатність до глибокого кохання та страждання протиставляються прагматизму, зрадливості та байдужості оточуючих. Вона – символ чистоти, моралі, честі та сумління, які є необхідними для справжнього відродження. Через її образ Ліна Костенко закликає українців не забувати про ці вічні цінності, адже саме вони є основою справжнього національного духу.

Отже, у своєму романі Ліна Костенко створює багатогранний образ Марусі Чурай, який виходить за межі історичної постаті й перетворюється на яскравий символ національного духу та стійкості українського народу. Її образ – це не лише данина історичній постаті, а й глибокий художній символ, що втілює

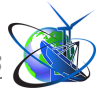
найважливіші риси української нації: творчий геній, незламну стійкість перед випробуваннями та високу моральність. У Чураївні живе велич боротьби за свій народ, почуття відповідальності за цілу націю, за кожного з нас.

Література:

1. Ліна Костенко : нарис творчості / В. С. Брюховецький. Київ : Дніпро, 1990. 260.
2. Клочек Г. Історичний роман Ліни Костенко «Маруся Чурай» : шкільна версія аналізу. Кіровоград : Степова Еллада, 1998. 52 с.
3. Мариняк Р. С. Історіософія поезії Ліни Костенко : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01. Харків, 2005. 19 с.
4. Костенко Л. В. Маруся Чурай : роман. Київ : Радянський письменник, 1979. 187 с.
5. «Маруся Чурай» Ліна Костенко. URL: <https://osvita.ua/school/literature/k/63902/list-3.html>.
6. Поезія Ліни Костенко в часах перехідних і вічних: матеріали круглого столу / під ред. Т. В. Шаповаленко. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 105 с.
7. Кузьмич А. Образ жінки у поезії Ліни Костенко: людиноцентричний аспект. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. 2012. Вип. 36. С. 207–213.
8. Миронюк Л. В. Специфіка жанру та стилю історичного роману у віршах «Маруся Чурай» Ліни Костенко. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/filologichni/2008_1_2/2008-26-06/mironuk.pdf

References:

1. Lina Kostenko : narys tvorchosti [Lina Kostenko: a sketch of her work] / V. S. Bryukhovetsky. Kyiv : Dnipro, 1990. 260 s.
2. Klochek H. Istorychnyy roman Liny Kostenko «Marusya Churay» : shkilna versiya analizu [Lina Kostenko's historical novel «Marusya Churai» : a school version of the analysis]. Kirovohrad : Stepova Ellada, 1998. 52 s.
3. Marynyak R. S. Istoriosofiya poeziyi Liny Kostenko [Historiosophy of Lina Kostenko's poetry]: author's abstract of the dissertation... : avtoref. dys... kand. filol. nauk : 10.01.01. Kharkiv,

2005. 19 s.

4. Kostenko L. V. Marusya Churay : roman [Marusya Churai: a novel]. Kyiv : Radyanskyi pysmennyk, 1979. 187 s.

5. «Marusya Churay» Lina Kostenko [«Marusya Churai» Lina Kostenko]. URL: <https://osvita.ua/school/literature/k/63902/list-3.html>.

6. Poeziya Liny Kostenko v chasakh perekhidnykh i vichnykh [Lina Kostenko's poetry in transitional and eternal times] : materialy kruhloho stolu / pid red. T. V. Shapovalenko. Kyiv : Vyd. dim «Kyyevo-Mohylyanska akademiya», 2005. 105 s.

7. Kuzmych A. (2012). Obraz zhinky u poeziyi Liny Kostenko: lyudynotsentrychnyy aspekt [The image of women in Lina Kostenko's poetry: a human-centric aspect]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya zhurnalistyka [Lviv University Bulletin. Journalism Series]*, vyp. 36, pp. 207–213.

8. Myronyuk L. V. Spetsyfika zhanru ta stylu istorychnoho romanu u virshakh «Marusya Churay» Liny Kostenko [Specificity of the genre and style of the historical novel in the poems «Marusya Churai» by Lina Kostenko]. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/filologichni/2008_1_2/2008-26-06/mironuk.pdf.

Abstract. The article reveals the image of Marusya Churay from the novel in verse by Lina Kostenko, who is considered a symbol of the Ukrainian national spirit and the invincibility of the Ukrainian nation. It examines how the poet created a heroine who embodies the resilience, creative genius, and high morality of the nation. Through Marusya Churay's personal fate, the tragedy of love and betrayal, her trial, and the songs she created, the tragedy of the entire Ukrainian people, which arose between the desire for freedom and internal strife, is reflected. Marusya Churay acts as a moral tuning fork, whose principles and devotion to ideals are contrasted with betrayal and indifference, making her a symbolic image of an «era-image» and a «faith-image».

Стаття надіслана: 23.08.2025

© Гончарук В. А., Мурашевська Н. О.